

МОНГОЛЫН СҮМ ХИЙДИЙН ТҮҮХЭН ТОВЧООН, МЭДЭЭЛЭЛ-ЯРИЛЦЛАГА

Ярилцлага өгөгчийн нэр	Цэрэнсодномын Цэрэндорж	Дугаар	L330
Оршин суугаа аймаг	Өвөрхангай	Оршин суугаа сум	Уянга сум
Төрсөн газар	Уянга сум	Төрсөн он	1908
Ажил мэргэжил	Өндөр настан		
Лам байсан эсэх, Шавилан сууж байсан сүм хийд	Уянгын хүрээ буюу Сайн ноёны хүрээ	Сүм хийдийн дугаар	ӨХУЯ 027
Одоогийн сүм хийд		Сүм хийдийн дугаар	
Ярилцлага авсан он сар өдөр	2007 оны 6-р сарын 3	Ярилцлага авсан хүн	Жужа

Өвөрхангай аймгийн Уянга сумын Уянгын хүрээ

Жужа: Баруун дацан хэдэн ламтай вэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Ер нь 1000 шахуу лам байсан байх шүү. Уянгын хүрээ чнь 3000 гаруй лам нартай байсан юм уу даа.

Жужа: Дуганууд юугаар хийсэн дуган байсан бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Дуган нь хадаас энэ тэр байхгүй, дандаа сийлээд заагаад хийчихсэн. Туупий бөгстэй, дээшээ модоор хийсэн. Зарим дуганууд нь паалантай байсан юм.

Жужа: Уяныгн хүрээний гол шүтээн сахиус ямар сахиус байсан бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Барууны сахиус бол улаан сахиус л гол шүтээн нь байсан юм, олон бурхантай. Ганцхан хаалгатай тэр хаалгаар орохоор суумал, шуумал бурхан зөндөө байдаг байсан.

Жужа: Уянгын хүрээнээс хадгалсан шүтээн байна уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Тус тусдаа шүтээнтэй, чойр бол ногоон дарь эх шүтдэг байсан.

Жужа: Гавжийн дамжаа байсан уу?

Энэхүү нэр дурдсан хүний аман ярилцлагын үгчилсэн тэмдэглэл нь зөвхөн ярилцагчийн хувийн мэдээллээс бүрдсэн болно.

МОНГОЛЫН СҮМ ХИЙДИЙН ТҮҮХЭН ТОВЧООН, МЭДЭЭЛЭЛ-ЯРИЛЦЛАГА

Цэдэдорж: Байсан, аранжамбын дамжаа байсан. томчууд , эрдэмтэн номтой улсууд л гавж, аграмжийн дамжаа хийж байлаа шүү дээ.

Жужа: Ямар ямар алдартай хутагт хувилгаан байсан бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Төвдөөс шашны том төлөөлөгч л байсан юм даа. Гачин ламыг нь би одоо мэдэхгүй юм даа.

Жужа: Өөр хутагт хувилгаан?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Их олон байсан юм. Тэрний тоог би яаж мэдэхэв.

Жужа: Ямар ямар дуганууд байсан бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Олон байсан юм, Баруун дуган, чойр дуган, жанчивлин дуган, дүйнхор дуган, голын дуган тэгээд нэлээн олон байсан. Зөвхөн том дуган нь 30 гаруй байсан. Тоолж мэдэхгүй.

Жужа: Жүд дацан байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Байсан, мамба дацан байсан. Чойр дацан бол одоо гүрэм дом нэг их тийм юмнууд заадаг байсан шүү. Чойрын оннлыг жигтэйхэн үзэж байсан.

Жужа: Зоч лам нар байсан уу? Лүйжин тавьдаг?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Байсан, би таньдаггүй.

Жужа: Хандмаа, эмэгтэй лам нар байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Байгаагүй байх аа, мэдэхгүй байна.

Жужа: Суварга байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Суварга их олон байсан. Тойроод ч , хажууд нь ч .Олон сүм байсан. Сүмийнх нь тоо ч алга.

Энхбаяр: Бааюу байсан л байлгүй?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Хүрээний урд талд нэг толгой дээр бааюу байсан. Хятадууд л байсан. Тэгээд хятадууд ч тэрүүгээр явж л байдаг байсан. Шохой хийгээд л , би харж л байсан. , Бараан цэмбэн үстэй дээлтэй ташууртай, хятадууд нь тэгээд л...Тэнд л бааюу гээд байна даа. Уянгын хүрээг одоо бараагаар хангадаг, нөгөө талаар туушийгаар хангадаг байсан байгаа юм. Тэр барилгыг ч хятадууд барьсан. Дандаа дөрвөлжин, тэгээд л орой дээрээ тооноос том тийм алтан хорол, тэр хоёр талд нь 2 шар гөрөөс байдаг байсан. Том оо, тэгээд дотроо алтан ганжир орой дээрээ их том алтан ганжир байсан юм. Тэгээд тэр хуралд орохоороо тэр цаг цагаар хуваарлиж байсан юм.

Жужа: Уянгын хүрээ хэдэн аймагтай байсан бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Тэр дацан гэж ярина уу гэхээс аймаг гэж байгаагүй.

Жужа: Лам нар хаана хаана суудаг байсан бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Хүрээн дотроо л байшинтай, гэртээ суудаг байсан.

Жужа: Хэдэн жастай байсан бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Тэр хурал хурдаг хүрээ болгон жастай байсан. Их олон малтай, адуутай.

Жужа: Цам бүжигтэй байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Цам гаралгүй яахав, сор залдаг байсан, хорин есөнд. Майдар эргэдэг байсан.

Жужа: Яг хэзээ цам гардаг байсан бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Майдрын өмнө цам гардаг байсан. Зуны адаг сарын шинийн 8-нд эргэдэг байсан юм, майдар эргэдэг басан.

Жужа: Хэдэн баг гардаг байсан бэ?

Энэхүү нэр дурдсан хүний аман ярилцлагын үгчилсэн тэмдэглэл нь зөвхөн ярилцагчийн хувийн мэдээллээс бүрдсэн болно. 2

МОНГОЛЫН СҮМ ХИЙДИЙН ТҮҮХЭН ТОВЧООН, МЭДЭЭЛЭЛ-ЯРИЛЦЛАГА

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Өө олон байсан. Тэр их олон бурхнуудын багийг өмсөөд л , зүүлтнүүд нь шажигнаад л их сайхан байдаг байсан. Арван хангал, цам махгал, улаан сахиус цугаараа гардаг байсан.

Жужа: Шанага гэж гардаг байсан уу, хар малгайтай?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Цэнхэр малгай л хааяа томчууд өмсдөг байсан юм.

Жужа: Ганжуур эргэдэг байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Эргэдэг байсан. Хүрээн дотроо ч эргэдэг байсан.

Жужа: Жил болгон уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Зарим жил амардаг байсан байх.

Жужа: Хайлан хурдаг байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Хурж байсан.Майдрын дараа хурж байсан байх шүү.

Жужа: Хаана аль дуганд хурж байсан бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Цогчин дуганд хурж байсан байх.

Жужа: Ойролдцоогоор хэдэн лам хурдаг байсан бэ, хайланд?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Хэд я байж магадгүй ш дээ, 100 ч байж магайдгүй, 50 ч байж магадгүй.

Жужа: Сайн ноён хан хүрээнд суудаг байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Тэгсэн.

Жужа: Өргөө нь хаана байсан?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: намайг сууж байхад бол байгаагүй. Шарилыг нь аваачаад шарилын магнай гэдэг ууланд тавьсан гэдэг байсан.

Жужа: Ямар газар?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Шарилын магнай гэдэг газар.

Жужа: Таны тэр үед хүрээг толгойлох лам хэн байсан бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Чойр хамбатай байсан, цогчин хамбатай байсан. Тэр хамбануудыг чинь би танихгүй. Нэг тийм шовгордуу шар малгайг чинь , шомбогор шовх оройтой тийм шовх малгатай байсан. Залаатай.

Жужа: Уянгын хүрээ хэдэн онд хаагдсан бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: 1937 оны өвөл.

Жужа: Та тэр хүртэл тэнд суудаг байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Хүрээ тарахаас өмнө би хөдөө гарчихсан байсан.

Жужа: Хэдэн он хүртэл суусан бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Би 16-тай л гарч байсан юм даг, хүрээнээс.

Жужа: Хар болоод тэгээд юу юу хийсэн бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: мал л малласан даа. 19 настай ардын цэрэгт явсан.

Жужа: Хэдэн жилийн хугацаагаар?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: 6 жилийн хугацаагаар, Халх голын дайн, тэгээд л дараа нь дэлхийн 2-р дайн гээд л ...

Жужа: Уянга сумын төвд байгаа шинэ хийдийн талаар?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Тэр цогчин хуралтай тийм...

Жужа: Тэнд хурдаг уу, өөрөө?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Хурдаг аа, энэ жил бие чадаагүй.

Энэхүү нэр дурдсан хүний аман ярилцлагын үгчилсэн тэмдэглэл нь зөвхөн ярилцагчийн хувийн мэдээллээс бүрдсэн болно. 3

МОНГОЛЫН СҮМ ХИЙДИЙН ТҮҮХЭН ТОВЧООН, МЭДЭЭЛЭЛ-ЯРИЛЦЛАГА

Жужа: Уянгын хүрээний өөр настай лам байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Хоёр лам байдаг юм. Нэгэнд нь би ордог юм. Энэ Баянтээлд нэг бас лам байдаг юм. Хийд сэргэж байхад 30 гаруй лам байсан. Тэрнээс нэг хоёр гурав л үлдсэн байх аа.

Жужа: Уянга суманд өөр сүм хийд байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Энэ хавьд олон сүм хийд байсан юм билээ. Энэ барууханд Олон хийд гэж байсан юм.

Энхбаяр: Та тэр хийдийн тухай мэдэх юм байвал хэлээч?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Тэрийг би мэдэхгүй. Доошоо газарт шигдээд орчихсон, жаахан ухаж харахаар бол дандаа хөх туушийгаар барьчихсан. Өвгөн хийд гэдэг юм.Хоёр шавар л байх юм билээ.

Жужа: Өвгөн хийдэд хэдэн лам байсан, мэдэх үү?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Мэдэхгүй, очиж үзээгүй.Ямар сайндаа хоёр шавар байх юм билээ л гэж суух билээ.Мод зоорь энэ тэр байсан юм билээ л дээ.

Жужа: Тэр Уулшхайн хийдийн талаар мэдэх юм байна уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Уулшхайгаар халт дайраад өнгөрч л байсан. Нэг их очиж байгаагүй, Уулшхай чинь хүний дүрстэй том чулуу юм шүү дээ. Тогтмол хуралтай, ямар ном уншиж байсныг нь мэдэхгүй. Ганцхан сүм байсан юм, дуган гэдэг чинь томыг нь хэлдэг юм. Сүм гэдэг чинь жижгийг нь хэлдэг юм. Хоёр л лам байсан байх. Мөнх зултай.

Жужа: Жас хүүгийн рашааны талаар сонссон уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Сонссон.

Жужа: Тэнд бас сүм байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Жаахан нэг ном судраа хийдэг шомбогор сүм байсан юм. Тэрийг нураагаад хаячихсан юм, тохуурхаж байсан биз. Тэгээд л нэг хүн зул хүжийг нь асаадаг

Жужа: Тогтмол хурал байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Тогтмол хурал байгаагүй. Тэр Рашаанд орсон хүмүүс л зулыг нь барьж, өвөл хавар рашаанд орохгүй шүү дээ. Тэр араараа тойроод Бат-Өлзийн төв орж байгаад араар өгсөөд шууд машин хүрэхгүй, мориор юм уу явганаар очдог юм.

Жужа: Зүүн, Баруун Өрөөтийн хийдийн талаар?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Өрөөт гэж байсан юм. 20, 30-аад лам нартай байсан байх. Нэг л дугантай байсан юм. Баруун, зүүн Өрөөт гэж байсан юм. Хүрээнд ойрхон тийм байсан.

Жужа: Зүүн Өрөөт, Уулшхай нэг хийдийн хоёр нэр үү үгүй юу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Үгүй, тусдаа. Өрөөт чинь сүүлд дэлгэрсэн юм.

Жужа: Зүүн, баруун Өрөөт хүрээнээс аль тийшээ байна вэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Баруун Өрөөт чинь баруун тийшээ байсан юм. Уулшхай чинь хүрээнээс баруун өмнө байсан юм. Зүүн Өрөөтийн байсан газрыг би мэдэхгүй.

Жужа: Хүрээний эргэн тойронд ямар ямар тахилгат овоо байсан?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Хан хөгшнийг л тахидаг байсан юм гэнэ лээ. Хүрээнээс баруун тийш.

Жужа: Өөр овоо байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Хойшоо Баян-Уул гэж өндөр уул бий.

Жужа: Таны сууж байсан баруун дацанд хэдэн гэсгүй байсан бэ, цорж унзад гэх мэт?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Унзад хэд хэд байсан юм. Жинхэнэ унзад, бага унзад нэг 7, 8 байшинтай. Жинхэнэ унзадын туслах унзадыг нь агь унзад гэж байгаа юм даа. Дуган бүр унзадтай

Энэхүү нэр дурдсан хүний аман ярилцлагын үгчилсэн тэмдэглэл нь зөвхөн ярилцагчийн 4 хувийн мэдээллээс бүрдсэн болно.

МОНГОЛЫН СҮМ ХИЙДИЙН ТҮҮХЭН ТОВЧООН, МЭДЭЭЛЭЛ-ЯРИЛЦЛАГА

байсан. Чойр, дүйнхор гээд л дандаа гэсгүйтэй. Бүх хүрээг хариуцсан даа лам, дэм лам гэж хоёр том лам байсан.

Жужа: Ловон лам байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Ловон байлогүй яахав, бүх дуган ловонтой байсан байх аа.

Жужа: Цорж лам байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Байсан.

Жужа: Баруун дацанд ямар ямар хурал хурдаг байсан бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Арван хангал ч хурдаг байсан, тэгээд л чойжид энэ тэрийг хурдаг байсан.

Жужа: Ямар ямар шүтээн байсан бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Баруун дацанд чинь олон байсан . Арван хангалаас өгсүүлээд л , цагаан дарь эх, хорин нэгэн дарь эх гээд л их олон байсан.Тоолохын аргагүй.

Энхбаяр: Дом тавьдаг байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Домын дамжаа бариад л дом тавьдаг байсан.

Жужа: Ламиран дацан байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Байсан.

Жужа: Ламиран дацангийн дэргэд ямар дуган байсан бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Ламиран чинь дугантай байсан шүү дээ.

Жужа: Цогчин дуган яаж харагддаг байсан бэ, хэдэн давхар байсан бэ?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Цогчин дуган хамгийн өвгөн дуган нь байсан юм. Шалаар нь доогуурх лам нар нь харагдаж байдаг, бараг. Мод нь элэгдээд цоорчихсон. Дээд өрөө нь олон тасалгаатай. Баруун дуган болвол баруун талдаа жижигхэн бас өрөө байдаг байсан юм. Тэрүүнд нь жасаа хурдаг байсан юм. Төвд маягийн л дуган байсан.

Жужа: Бархан, ном барлах газар байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Байсан, тусдаа тийм жижиг өрөөтэй. Ном барлаж байдаг.

Жужа: Мянган дуутын сүм гэж байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Мянган бурхны сүм гэж байсан. Мянган дуутын сүм гэж байгаагүй.

Жужа: Тэнд бурхан багш байсан уу?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Байлгүй яахав.

Энхбаяр: Таньд одоо өөр сайхан түүх юм байвал ярьж өгөөч?

Цэрэнсодномын Цэрэндорж: Түүх гэвэл за одоо өөр юу ч ярихав дээ. Дуган сүм бол их гоё байсан, ямар сайндаа дээвэр нь хүртэл паалантай байхав дээ.

Жужа: За болсон. Их баярлалаа.

Энэхүү нэр дурдсан хүний аман ярилцлагын үгчилсэн тэмдэглэл нь зөвхөн ярилцагчийн хувийн мэдээллээс бүрдсэн болно. 5